

УДК 811.621.25/.3'272:821-1.09(594)“19”
DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.2-2/32>

Микулич Ю. А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНДОНЕЗІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ У СВІТЛІ МОВНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

Дослідження розвитку та формування індонезійської поезії через призму формування та становлення індонезійської мови є необхідним із погляду літературознавства, адже література в колоніальний період здійснила вплив на всю подальшу творчість поетів та прозаїків у період незалежності. До проголошення індонезійської мови де-факто на Конгресі індонезійської молоді та де-юре після отримання Республікою Індонезія незалежності на території архіпелагу використовувалися малайська, нідерландська та локальні мови (яванська, балійська, сунданська і т. д.), а індонезійська залишалася некодифікованою. Такий факт впливав на повноцінне існування та функціонування національної літературної мови.

У статті здійснено аналіз історичних, політичних та культурних чинників, які вплинули на формування індонезійської поезії. Виявлено основні особливості мовної політики Нідерландської Ост-Індії щодо Індонезії та її вплив на становлення та формування індонезійської літератури та поезії зокрема. З'ясовано причини вибору малайської мови для загального використання на території Індонезії за часів колоніального правління. Зроблено висновок, що індонезійська література на відміну від сучасної літератури Малайзії є більш складним явищем, адже є не просто продовженням класичної малайської літератури, а сукупністю культур усіх народностей, що знаходилися на території Індонезії.

У процесі дослідження мовної ситуації на території Індонезії на початку ХХ ст. та її впливу на формування індонезійської поезії визначено, що початок становлення індонезійської поезії відноситься до 1920-х років – початку зародження мовної самосвідомості індонезійського народу. Акцентовано увагу на тому, що саме заборона нідерландської мови японським урядом за часів окупації закріпила позиції індонезійської мови у суспільстві, що стало важливим поштовхом до активного використання її в індонезійській поезії.

Ключові слова: індонезійська поезія, Клятва молоді, Балай Пустака, Пуджанга Бару, висока малайська мова, низька малайська мова, Нідерландська Ост-Індія.

Постановка проблеми. До появи індонезійської мови на території архіпелагу індонезійські поети вдавалися до використання малайської, нідерландської та численної кількості локальних мов. Індонезійська ж мова активно почала використовуватися після Клятви молоді 1928 р., а офіційною мовою вона була затверджена лише 1945 р. після проголошення незалежності Республіки Індонезія. До цього часу індонезійська була некодифікованою мовою, тобто не мала чітко зафіксованих у відповідних граматиках, підручниках, навчальних посібниках та словниках мовних норм, що є обов'язковою умовою для повноцінного функціонування будь-якої національної літературної мови. Таким чином, дослідження розвитку та формування індонезійської поезії через призму формування та становлення індонезійської мови є необхідним із погляду літературознавства, адже література в колоніальний період здійснила вплив на всю подальшу творчість поетів та прозаїків у період незалежності.

Особливої уваги потребують питання вибору малайської як мови об'єднання індонезійського народу в часи Нідерландської Ост-Індії та причини такого рішення уряду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню формування індонезійської літератури приділили увагу у своїх працях А. Тіув (Modern Indonesian Literature) [13], дослідники історії індонезійської літератури Сапарді Джоко Дамоно [6], Ібну Вах'юді [15], та Сутан Таклір Алісджахбана [4]. Дослідженню мовної проблематики в Індонезії та впливу малайської мови на становлення індонезійської присвятили наукові роботи Джеймс Снеддон [10], Мохамад Табрані [12] та Моеліоно [8].

Індонезійський літературознавець Юдіоно у книзі «Вступ до історії індонезійської літератури» (Pengantar sejarah sastra Indonesia) вказує, що будь-яка література індонезійською мовою вважається власне індонезійською. Однак автор також зауважує, що таке визначення є надто

вувьким, тому продовжує, що вся література, яка створювалася на території Індонезії, називається індонезійською [16, с. 11].

Водночас нідерландський критик індонезійської літератури Андріс Тіув заявляє, що ми не можемо розділити індонезійську літературу виключно користуючись фактором мови без достатнього приділення уваги цілісності та єдності індонезійської літератури. Під час визначення поняття «індонезійська література» необхідно враховувати контекст девізу *Bhinneka tunggal ika*, що означає «єдність у різноманітності» [13, с. 4]. На відміну від Тіува, Сламет Муліана вивчає індонезійську літературу виключно через призму колоніального впливу та заявляє, що «усі твори, написані до 1945 року, не можна включати в індонезійську літературу» [15, с. 117].

Грунтуючись на мові та писемності, Вах'юдї підтримав Сапарді Джоко Дамано в тому, що індонезійська література почала існувати, коли література малайською мовою поширилася на всю територію Індонезії не задля інтересів окремих груп, а для жителів Нусантари. Обидва літературознавці не створюють відмінності між низькою чи високою малайською, оскільки «ніколи не існувало різниці між високою та низькою мовою в жодній історії сучасної літератури» [7, с. 53].

Таким чином, аналіз досліджень та публікацій демонструє, що проблема визначення мовних впливів на формування індонезійської літератури є досить спірною та потребує детального аналізу.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати історичні, політичні та культурні чинники, які вплинули на формування індонезійської поезії; виявити особливості мовної політики уряду Нідерландської Ост-Індії на початку ХХ ст., а також уряду Японії за часів японської окупації щодо Індонезії; з'ясувати основні принципи формування індонезійської поезії через призму становлення індонезійської мови.

Виклад основного матеріалу. На початку ХХ ст. майже вся територія сучасної Республіки Індонезія належала до колоній Нідерландської Ост-Індії. Вторгнення європейських колонізаторів мало серйозні історичні, соціально-економічні та культурні наслідки. Особливого втручання зазнала мова, адже до повної колонізації архіпелагу не існувало єдиної мови, якою спілкувалося населення через велику кількість регіональних мов різних народностей.

Малайська мова була мовою торгівлі між іноземцями (індійцями, китайцями, арабами, європейцями) та індонезійцями, а також між тими

індонезійцями, які спілкувалися різними мовами. Цією ж мовою іноземні місіонери поширювали свої релігії: іслам та християнство. Починаючи з Ачеху на півночі Суматри і закінчуючи Амбонном на Молуккських островах, малайська мова була мовою грамоти в школах, які від самого початку були виключно релігійними. І у мірі того, як нідерландський колоніальний уряд установлював та закріплював свою адміністрацію, експансія малайської мови значно пришвидшилася.

Протягом цього періоду існувало три мови, які могли б стати можливою офіційною мовою нової нації, яка буде створена з Нідерландської Ост-Індії: мова колонії – нідерландська; мова найбільш масштабної етнічної групи – яванська; історична лінгва-франка архіпелагу – малайська.

У колоніальну епоху роль малайської мови все більше зростала і в 1865 р. її оголосили другою офіційною мовою адміністрації [9, с. 2].

Разом із класичною малайською мовою письмової словесності, або ж, як її ще називали, «високою» малайською (*bahasa Melayu Tinggi*), на островах архіпелагу, особливо на Яві, де більшість населення не було малайським, використовувався спрощений розмовний варіант, так звана «низька» малайська (*bahasa Melayu Rendah*). Із середини ХІХ ст. вона поширилася в літературі, включаючи поезію. Незважаючи на той факт, що художня цінність ліричних творів низькою малайською є під сумнівом через простоту мови, поезія цією мовою легше сприймалася в широких колах немалайського населення, ніж вірші, написані класичною малайською. Серед останніх переважали дві форми малайської поезії – пантун та шаір [2 с. 20].

У 1908 р. був заснований Комітет популярної літератури (*Commissie voor de Volkslectuur*), який видавав відповідні публікації не лише для задоволення зростаючої потреби в навчальних роботах, а й для легкого читання. Публікації журналу виходили виключно малайською мовою, адже друкувалися задля ідеологічної пропаганди для нової індонезійської інтелігенції. Тим не менше ціль *Volkslectuur* була в модернізації та поширенні малайської мови, а також забезпеченні широкого доступу до науково-популярної літератури [10, с. 95].

У 1917 р. *Volkslectuur* був перейменований у *Balai Pustaka* (в оригіналі – *Balai Poestaka*). Ця подія в історії індонезійської літератури є визначною, адже багато дослідників вважають, що саме в часи *Балай Пустака* був закладений початок власне індонезійської літератури загалом та поезії зокрема. *Балай Пустака* публікувало більшу кількість сучасних на той момент інформаційних

та освітянських матеріалів і тим самим стало потужною силою у просуванні малайської мови, хоча журнал також видавався регіональними мовами та нідерландською [3, с. 64].

Характерним для даного періоду був поступовий відхід індонезійських письменників від нідерландської мови, яка довгий час була єдиним засобом самовираження, наприклад, для таких аристократів, як Картіні, поет Ното Сурото, Кі Ханджар Деванторо та Дауес Деккер.

Паралельно в літературі почали розвивалися два процеси: просвітницьке оновлення і модернізація літератур регіональними мовами Нусантари (яванською, мінангкабау, мовою Сунда, балійською, «високою» малайською – рідною мовою значної частини жителів Центральної Суматри і островів Ріау), а також народження нової загальноіндонезійської літератури, базою для якої стала «низька малайська» (або «народна»), що почала стрімко розвиватися і збагачуватися новою лексикою. У 1926 р. Jong Java, найбільша молодіжна організація, наполегливо закликала своїх членів частіше використовувати малайську мову, а наступного року оголосила малайську своєю офіційною на Конгресі індонезійської молоді [10, с. 100].

Перший Конгрес індонезійської молоді (Kongres pemuda pertama) відбувся в Батавії з 30 квітня по 2 травня 1926 р. Під час нього поет Мухаммад Ямін окреслив майбутні можливості національної мови. Він заявив, що, на його думку, з усіх мов Індонезії лише дві мають перспективи стати мовою єдності: яванська та малайська [12, с. 313].

Мохаммад Табрані, один з організаторів конгресу, пізніше писав, що йому не подобається ідея малайської мови як «мови єдності». Він проінформував Яміна, що у разі існування однієї нації, Індонезія, одного народу, індонезійців, повинна існувати одна мова – індонезійська (Bahasa Indonesia), а не малайська (Bahasa Melayu). Ямін погодився з Табрані, але вони вирішили, що питання про назву мови потрібно відкласти та висунути на Другому конгресі індонезійської молоді (Kongres pemuda kedua).

Другий конгрес індонезійської молоді (Kongres pemuda kedua) проходив у Батавії 27–28 жовтня 1928 р. та став однією з найважливіших подій в історії формування індонезійської мови, адже саме тоді було виголошено проєкт резолюції, який у майбутньому став відомий під назвою Sumpah Pemuda, або ж Клятва молоді:

Pertama: Kami putera dan puteri Indonesia mengaku bertumpah darah yang satu, Tanah Indonesia.

Kedua: Kami putera dan puteri Indonesia mengaku berbangsa yang satu, Bangsa Indonesia.

Ketiga: Kami putera dan puteri Indonesia menjunjung Bahasa persatuan, Bahasa Indonesia [11, с. 53].

Переклад:

Перше: Ми, сини та доньки Індонезії, заявляємо, що ми належимо єдиній батьківщині – Індонезії.

Друге: Ми, сини та доньки Індонезії, заявляємо, що ми єдиний народ – народ Індонезії.

Третє: Ми, сини та доньки Індонезії, заявляємо, що спілкуємось єдиною мовою – індонезійською.

Делегати конгресу одноголосно прийняли рішення використовувати малайську мову з новою назвою «індонезійська мова» як мови єдності. Проголошення Клятви визначило долю індонезійської мови.

Швидкий розвиток малайської в Bahasa Indonesia відбувався одночасно з настільки ж швидким розвитком нової поезії цією мовою. Це знайшло вираження у появі віршів індонезійською, які вражали своєю різноманітністю (особливо починаючи з 1945 р.), і це було не випадково, це була боротьба за нову мову, яка була б повноцінною та літературною, а також за пошук нових форм поезії. Але ці численні поетичні експерименти, серед яких, природно, було багато невдалих, зовсім не свідчили про високу якість нової індонезійської поезії [1, с. 115].

Перша спроба створення літературного видання індонезійською мовою була зроблена Санусі Пане в березні 1932 р., коли він очолив індонезійську версію журналу «Поява» (Timbul), що виходив початково нідерландською мовою. Цей журнал проіснував недовго, але блага починання не залишилося непоміченим. У 1933 р. виник новий журнал, який став символом цілої епохи – «Пуджанга Бару» (Pujangga Baru), або «Новий літератор». Завданням журналу було сприяння перетворенню індонезійської мови на мову національного єднання та національної культури, а також активна участь у розвитку цієї культури, в якій би поєднувалися класичні традиції і вимоги нової епохи [2, с. 35]. Увесь період тридцятих років, аж до закриття журналу під час японський окупації в 1942 р., назвали в історії індонезійської літератури періодом «Пуджанга Бару».

Сутан Такдір Алісджахбана став найбільш значимою постаттю у розвитку мови в часи Пуджанга Бару. Він вірив у необхідність розвитку індонезійської мови та бажав, щоб вона зайняла своє гідне місце як повноцінна національна мова, яка зможе повністю замінити нідерландську на міжкультурному просторі [5, с. 24].

Поезія Пуджанга Бару була більш націоналістичною, ніж Балай Пустака, і це знайшло своє відображення у більш сучасній мові. Її націоналістична та прогресивна інтонація сподобалася багатьом письменникам набагато більше, ніж класичний стиль Балай Пустака, який уникав націоналістичної та авантюрної мови. Таким чином, Пуджанга Бару сприяв поширенню індонезійської мови серед інтелектуалів, зробивши цю мову засобом створення літератури майбутнього [4, с. 17].

Після Алісджახбани найбільш визначною постаттю, яка ототожнювалася з Пуджанга Бару, був Армін Пане. Він також розглядав індонезійську не просто як нову назву, а як нову мову. Він говорив, що граматики старої малайської не буде представляти цінності для письменників нової Індонезії, тому що вона не відповідає тій мові, якої потребує їхня душа, і що традиційні літературні форми заміняться новими сучасними засобами вираження [13, с. 31]. Його роман «Кайдани», опублікований у «Пуджанга Бару», був найбільш обговорюваним романом довоєнного періоду.

Були зроблені різноманітні спроби зберегти індонезійську мову як національну. Зусиллями частини уряду, зацікавленого у збереженні індонезійської мови, а також мовними лідерами були організовані конгреси для обговорення розвитку індонезійської мови [8, с. 138].

Вторгнення Японії в Індонезію Алісджახбана назвав найбільш вирішальним моментом у розвитку Індонезії [4, с. 2]. Японці відразу заборонили використання нідерландської мови в будь-яких цілях. Їх остаточною метою було запровадження японської мови як адміністративної та освітньої, але в короткостроковій перспективі це було нереально. Ця заборона закріпила позиції індонезійської мови у суспільстві. Безпосереднім ефектом було те, що індонезійська стала єдиною мовою освіти, управління та засобів масової інформації. До японської окупації всі тексти, що використовувалися у середній школі та університеті, були нідерландською [9, с. 4]. Ці тексти були оперативно перекладені індонезійською мовою, а також була розроблена нова термінологія. Мовне бюро при японській мові очолив Сутан Такдір Алісджახбана, відомий індонезійський лінгвіст та письменник. Як відзначив сам Алісджახбана «за часів японців індонезійська почала рости величезними темпами ... вимушений ріст, закликав дати їй можливість виконувати функції зрілої сучасної мови в найкоротший термін».

Оскільки Японія не надто намагалася замінити діяльність заборонених організацій та угруповань, індонезійцям довелося самостійно вживати власних

культурних заходів. Деякі письменники пристосувалися до японської цензури, створивши низку творів під егідою «Великої східноазійської сфери співпроцвітання». Однак з'явилася велика кількість молодих літераторів, які розвинули нове уявлення про те, якою повинна бути література, й які мали достатню мужності, щоб зберегти свою цілісність та висловити свої думки і почуття по-новому, а також самостійно. Таким молодим автором був відомий індонезійський поет Хайріл Анвар. Він уперше в історії індонезійської літератури звернувся до буденної, дійсно народної мови і до форми вільного вірша. Анвар кинув виклик засиллю японської системи, встав на захист гідності індонезійців проти «нових колонізаторів» [1, с. 123].

Військове та політичне протистояння індонезійського народу у боротьбі за незалежність підтримувалося розвитком та умовами Нідерландського Ост-Індійського регіону на архіпелазі. Поразка нідерландців проти Японії, а пізніше і поразка Японії проти союзників призвели до вакууму влади в районі Нідерландської Ост-Індії. Ця умова була використана бойовиками, і вже 17 серпня 1945 р. Ахмед Сукарно та Мохаммад Хатта проголосили Індонезію незалежною, суверенною державою. Засідання Підготовчого комітету з питань незалежності Індонезії 18 серпня 1945 р. затвердило Конституцію Республіки Індонезія та призначило А. Сукарно президентом, а М. Хатта віце-президентом Республіки Індонезія. У пункті 15 статті 36 Конституції 1945 р. сказано, що індонезійська мова є державною мовою [14, с. 11].

Висновки і пропозиції. Таким чином, визначили, що початок становлення індонезійської поезії відноситься до 1920-х років, адже саме тоді постало питання мови не лише в літературі, а й для усього індонезійського народу. Індонезійська поезія зазнала впливу класичної малайської мови та літератури. Однак індонезійська література на відміну від сучасної літератури Малайзії є більш складним явищем, адже є не просто продовженням класичної малайської літератури, а сукупністю культур усіх народностей, що знаходилися на території Індонезії. У часи правління Нідерландської Ост-Індії малайська мова була визнана об'єднуючим чинником для населення та поступово отримала нову назву – «індонезійська мова», а в період японської окупації індонезійська мова остаточно встановилася як єдина офіційна мова спілкування в Індонезії. Отже, формування та становлення індонезійської поезії невіддільно пов'язані зі становленням індонезійської мови на початку ХХ ст.

Список літератури:

1. Болдырева М. А. Творчество индонезийских поэтов XX в. Амира Хамзаха и Хейрила Анвара / под ред. В. В. Сикорский. Москва : Наука, 1976. 130 с.
2. Романова Е. В. Индонезийская поэзия 1920-х годов : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (литературы стран Азии и Африки)». Санкт-Петербург, 2008. 200 с.
3. Сикорский В. В. О литературе и культуре Индонезии. Избранные работы. Москва : Экон-Информ, 2014. 494 с.
4. Alisjahbana S. T. Dari perjuangan dan pertumbuhan bahasa Indonesia: kumpulan esai 1932–1957. Jakarta : Dian Rakyat, 1978. 235 hlm.
5. Anwar K. Indonesian: the development and use of a national language. Yogyakarta : Gadjah Mada University Press, 1980. 205 p.
6. Damono S. D. Puisi Indonesia sebelum kemerdekaan. Sebuah catatan awal. Jakarta : Pusat Bahasa, 2003. 140 hlm.
7. Guan L. H., Suryadinata L. Language, nation and development in Southeast Asia. Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 2007. 229 p.
8. Moeliono A. M. The first efforts to promote and develop Indonesian. *The Earliest Stage of Language Planning: «The First Congress» Phenomenon*. 1993. P. 129–142.
9. Paauw S. One land, one nation, one language: An analysis of Indonesia's national language policy. *University of Rochester Working Papers in the Language Sciences*. 2009. Vol 5. № 1. P. 2–16.
10. Sneddon J. The Indonesian Language: Its History and Role in Modern Society. Sydney : UNSW Press, 2003. 240 p.
11. Sudiyo, Dalimun S., Nugroho A., Suwardi E. Sejarah pergerakan nasional Indonesia: dari Budi Utomo sampai dengan Pengakuan Kedaulatan. Jakarta : Departamen Pendidikan dan Kebudayaan, 1997. 157 p.
12. Tabrani, Mohamad (1974) Kongres Pemuda Indonesia pertama: 30 April 1926 s/d 2 Mei 1926. In Subagio Reksodipuro & H Soebagijo (eds) 45 Tahun Sumpah Pemuda. Yayasan Gedung-Gedung Bersejarah Jakarta, Jakarta, pp. 307–318.
13. Teeuw A. Modern Indonesian Literature. Dordrecht: Springer Science & Business Media, 1967. 323 p.
14. Undang-Undang Dasar Negara Republik Indonesia Tahun 1945 : teks resmi. Jakarta : MPR, 1945. 12 hlm.
15. Wahyudi I. The Circumstances of Early Modern Indonesian Literature: A Preliminary Study. *International Area Review*. 1998. № 1(2). P. 113–132.
16. Yudiono K. S. Pengantar sejarah sastra Indonesia. Jakarta: Grasindo, 2007. 366 hlm.

Mykulych Yu. A. LANGUAGE ISSUES IN FORMATION AND DEVELOPMENT OF INDONESIAN POETRY

The study of language issues in formation and development of Indonesian poetry is necessary for literary studies, because literature in the colonial period had an impact on all subsequent works of poets and prose writers after independence. Before proclamation of Indonesian at the Indonesian Youth Congress de facto and after the independence of the Republic of Indonesia de jure, such languages as Malay, Dutch and local languages (Javanese, Balinese, Sundanese, etc.) were used in the archipelago, while Indonesian remained uncodified. This fact influenced the full existence and functioning of the national literary language.

The article analyzes the historical, political and cultural factors that influenced the formation of Indonesian poetry. The main features of the language policy of the Dutch East Indies towards Indonesia and its influence on the formation of Indonesian literature and poetry in particular are revealed. The reasons for choosing the Malay language for general use in Indonesia during the colonial rule are found out. It is concluded that Indonesian literature, in contrast to modern Malaysian literature, is a more complex phenomenon, because it is not just a continuation of classical Malay literature, but a set of cultures of all nationalities that were in Indonesia.

In the process of studying the language situation in Indonesia in the early XX century and its impact on the formation of Indonesian poetry, it was determined that the beginning of Indonesian poetry dates back to the 1920s – the beginning of the linguistic identity of the Indonesian nation. It was emphasized that it was the banning of the Dutch language by the Japanese government during the occupation that strengthened the position of the Indonesian language in society, which was an important impulse for its active use in Indonesian poetry.

Key words: Indonesian poetry, The Youth Pledge, Balai Pustaka, Pudjangga Baru, High Malay, Low Malay, Dutch East Indies.